

to this kind is a highly debatable issue. Therefore, to support his charge of a chasm would require Koutras to come up with stronger evidence. So long as Koutras insists on this charge, he must face another problem, an equally complex issue: he needs to show that Aristotle's two celebrated statements, viz. that man is by nature a political animal and a theoretical animal, cannot constitute a consistent set.

Although the above issue does not figure largely in Koutras' otherwise able discussion, the reader will find much in this book that is genuinely informative. The book is in many respects helpful towards understanding not only Aristotle's position on social ethics but also how his philosophical treatment of this vital area still constitutes a viable alternative in the face of the puzzles that confront contemporary man.

JOHN. P. ANTON

Emory University
Atlanta, Georgia — U. S. A.

* * *

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΙΓΑΛΑ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, *Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς. Μετὰ Εἰσαγωγῆς. Πρόδρομοι καὶ ἀρχαὶ τῆς γραφῆς*. Δευτέρα ἐκδοσις βελτιωμένη. Θεσσαλονίκη (Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν) 1974, (Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, 12), σῆμα 8ον, σσ. XV+387.

Ἡ δευτέρα ἐκδοσις τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι βελτιωμένη ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πορίσματα τῶν ἀπὸ τοῦ 1934 καὶ ἐντεῦθεν γενομένων σχετικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν σχέσιν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς πρὸς τὴν τῆς μινω-μυκηναϊκῆς καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1951—1952 ἀποκρυπτογράφησιν καὶ ἀνάγνωσιν τῆς μινωϊκῆς-μυκηναϊκῆς γραμμικῆς γραφῆς Β ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Michael Ventris ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γλωσσολόγου καθηγητοῦ John Chadwick καὶ κατόπιν ὑπ' ἄλλων ἐπιστημόνων.

Ἡ σύλληψις τοῦ θέματος, ἡ διάταξις τῆς ὕλης, ἡ δομὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι μεθοδική, συστηματικὴ, ἐπιτυχής. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο προλόγους, τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, εἰσαγωγὴν, κύριον μέρος καὶ δύο παααρτήματα.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν πραγματεύεται τοὺς προδρόμους καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς γραφῆς, διερευνᾷ τὴν προέλευσιν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐμφανισέως της, ἥτοι ἀπὸ τῆς μινωϊκῆς καὶ μυκηναϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς, ἐπικρατήσεως καὶ διαδόσεως τῆς τυπογραφίας, ὧς καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῆς. Εἰς τὸ Α' παράρτημα ἐκθέτει τὰ περὶ τῶν βραχυγραφιῶν, τῆς ταχυγραφίας ἢ στενογραφίας, τῶν ὑποβοηθητικῶν σημείων τῆς ἀναγνώσεως, τῆς ἀλφαβητικῆς ἀριθμήσεως καὶ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων. Εἰς τὸ Β' παράρτημα ὁμιλεῖ δι' ὀλίγων περὶ τῶν συριστικῶν σάδε καὶ σάμεχ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ αὐτῶν λεχθέντων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς σελίδας 90—93, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαντλῇ τὸ θέμα. Τὸ τέλος τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐκάστου κεφαλαίου κλείεται μὲ πλουσίαν βιβλιογραφίαν δι' ὅσους ἐπιθυμοῦν εἰδικωτέραν ἐνημέρωσιν.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παραθέτει σημείωμα περὶ τῶν κατακεχωρισμένων εἰς αὐτὸ 254 εἰκόνων, πίνακα πηγῶν καὶ χειρογράφων, πίνακα λέξεων καὶ πραγμάτων καὶ πίνακα συγγραφέων, τὰ ὅποια καθιστοῦν τὸ ἔργον λίαν εὔχρηστον. Προσ-

θέτει τέλος ἀποσπάσματα 23 βιβλιοκρισιῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ 1934, ἣ ὁποία ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν (Association pour l'encouragement des Études grecques) καὶ ἐτηγνήθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Εἰδικώτερον ὁμιλεῖ περὶ τῆς προελεύσεως τῆς σημιτικῆς γραφῆς καὶ τονίζει ὅτι αὕτη δὲν εἶναι δάνειον ἐκ τινος τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν συστημάτων γραφῆς, ὅπως εἶναι ἡ σφρηνοειδής, ἡ μινωϊκὴ καὶ μυκηναϊκὴ, ἡ χεττιτικὴ κλπ., ἀλλ' ὅτι ἐγεννήθη ἐπὶ σημιτικοῦ ἐδάφους, πιθανῶς εἰς τὴν Χαναάν, καὶ καταλήγει εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρέλαβον τὸ ἀλφάβητον ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ μάλιστα τὸ ἀλφάβητον τῶν Βορειοσημιτῶν.

Κατόπιν προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὸν χρόνον τῆς παραλαβῆς τοῦ σημιτικοῦ ἀλφάβητου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ δέχεται ὅτι ἡ παραλαβὴ πρέπει νὰ ἔγινε μεταξὺ τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Δωριέων, δηλαδὴ κατὰ τὸν 10ον π. Χ. αἰῶνα. Συγχρόνως καθορίζει καὶ τοὺς λόγους τῆς παραλαβῆς. Προχωρῶν δέχεται ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς μέχρι τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὅτι ἡ ἱστορία τῶν μεταβολῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφάβητου μέχρι τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἰωνικοῦ εἶναι ἱστορία τῶν φωνητικῶν μεταβολῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος εἰς τὴν παρουσιαζομένην σήμερον τάσιν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἐθνικῆς γραφῆς, ἤτοι τῶν ἐθνικῶν ἀλφάβητων διὰ τοῦ λατινικοῦ πρὸς ἐνοποίησην τῆς γραφῆς διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς παγκοσμίου ἐπικοινωνίας, τάσιν τὴν ὁποίαν ἀσπασθέντες ἀτυχῶς καὶ τινες Ἕλληνες ἐνόμισαν καὶ νομίζουν ὅτι δῆθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντικαστήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐθνικὴν μας γραφὴν διὰ τῆς λατινικῆς, ὁ νηφάλιος συγγραφεὺς εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον (σσ. 320—322) τονίζει πολὺ ὀρθῶς ὅτι «ἡ ἐθνικὴ γραφὴ συχνὰ ἀποδεικνύεται ἰσχυροτέρα καὶ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆν γλώσσης, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῆς θρησκείας τὸ τελευταῖον ἐθνικὸν κειμήλιον, τὸ ὁποῖον ἐγκαταλείπει ἕνας λαὸς τότε μόνον, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ τὸν ἰδιαιτερόν του πολιτισμόν. . . . Εἰς τὴν γραφὴν», ἐπισημαίνει, «ἀπεικονίζεται ἡ ἱστορικὴ ζωὴ, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ὑπόστασις κάθε πολιτισμένου καὶ μακρὰν ἱστορίαν ἔχοντος λαοῦ».

Ἐχει γραφὴ εἰς γλώσσαν καθαρῆουσαν ἀπλῆν, ὁμαλὴν. ρέουσαν, ἐκφραστικὴν. Τὸ ὕφος εἶναι ἀπλοῦν ἀπέριττον, γλαφυρόν, προσωπικόν.

Ἡ αἰσθησις τοῦ περιττοῦ, ἡ ἀκρίβεια τῆς διατυπώσεως, ἡ σαφήνεια τῆς ἐκφράσεως, ἡ ἐνάργεια τῶν διανοημάτων ἢ ἔλλειψις ὑποκειμενισμοῦ καὶ δογματισμοῦ, ἡ ἀντικειμενικὴ ἔκθεσις τῶν θέσεών του, ἡ ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωσις, ἡ πειστικότης τῶν ἐπιχειρημάτων, ἡ σεμνότης καὶ ἡ εὐγένεια διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν ἀπόψεων ἄλλων δοκίμων συγγραφέων, ἡ πίστις εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ διακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, ἡ κριτικὴ διάθεσις, ἡ πλήρης ἐνημέρωσις ἐπὶ τῶν παλαιότερων καὶ συγχρόνων πτυχῶν τοῦ ὑπὸ διαπραγματεύσειν ἀντικειμένου του, ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ ἔργου μὲ 254 εἰκόνας ἐπιγραφῶν, χειρογράφων καὶ γραμμάτων καὶ ὁ σχολιασμὸς καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς ἐγχαράκτου καὶ χειρογράφου γραφῆς τῶν εἰκόναν αὐτῶν καθιστοῦν τὸ σύγγραμμα τοῦτο πολύτιμον ἀπόκτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν καὶ τιμᾷ, ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἡ δευτέρα ἐκδοσις θὰ καταλάβῃ θέσιν ἐπίζηλον εἰς τὴν διεθνή βιβλιογραφίαν.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γραφῆς τοῦ κ. Ἀντ. Σιγάλα εἶναι λίαν χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἐπιστήμονα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐνημερωθῇ ἐπαρκῶς ἐπὶ τοιούτων καὶ τόσον σοβαρῶν ἐπιστημονικῶν θεμάτων.